

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 1 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 1 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc01a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: To je vpravdě významné, nejenom pro nás. Do jisté míry se mohu odvolat tady na Masaryka, který říká, že česká otázka je buď otázka světová, nebo to není žádná otázka. Proto filosofie česká je buď pořádná filosofie, nebo to není žádná filosofie. O tom žádné filosofičnosti nedodá.

Něco jiného je, že v té české tradici opravdu něco může být, a bohužel druhá strana té mince je: na jedné straně vlastenci budou pěstovat jakousi českou filosofii jako konšelici a na druhé straně zas budou ti říkat: „Ale, česká filosofie, prostě budem koukat jen na Francouze, Němce a dneska teda na Američany, na analytickou filosofii a já nevím co všechno a u nás, u nás nemůže být filosofického nic.“

Oba tyto extrémy musíme vyloučit. Nebudeme se ubírat touto cestou a budeme se snažit najít, je-li v tom, co budeme dělat, skutečně něco, co by mohlo oslovit – ne co by oslovilo, co by automaticky oslovilo. Já mám dosti špatné zkušenosti s tímto tématem, protože už jsem měl příležitost, i když poměrně krátkou, přece jen čtyři roky asi, občas při nějaké příležitosti, když mě někdo někam pozve, tak já tam vždycky procpu tohle téma. Už jsem s tím pověstnej a už někteří mají dojem, že jsem jako s kolovrátkem, pořád o tom mluvím. A musím říct, že s malým úspěchem.

Jedinej úspěch, a ten ještě trochu problematickej, jsem zažil ve Španělsku, kdy po přednášce na toto téma, která samozřejmě byla zas trošičku upravena tak, že to je téma evropské, nejenom české – a to si také budeme říkat –, a že to je perspektivní i pro ostatní filosofy v Evropě. Nejenom teda, to není naše domácí záležitost. A Evropa je ve filosofické krizi. Nejenom filosoficky, ale nás zajímá především ta filosofická krize. Dneska filosofie je v krizi, a to je evropská filosofie původně. Kde je filosofie jinde, tak to je všude tam, kde byla roznesena z Evropy. Ta je v krizi.

A já se domnívám, že to, čím se budeme zabývat, že je jistou odpovědí na tu výzvu, již je pro každého filosofa krize. Poněvadž krize je pro filosofa důležitá, aby byla překonána, nikoliv aby ji jenom komentoval. Tak to je pro začátek.

Tedy nejde o pěstování nějakého národního svérázu, nějakého *folklóru* filosofického. Pozadí je přesvědčení, které – někteří z vás se už s tím setkali, když tady nejsou v prvním roce, ale – pozadí je přesvědčení, že toto téma je přesně tím tématem, kterým může česká filosofie, respektive filosof, který se zabývá českou filosofii, přispět k aktuálním problémům filosofie v současné Evropě.

Problém, o kterém jsem před chvílí mluvil, totiž začít tím prvním rokem, spočívá v tom, že vy byste se vlastně měli nejprve se – a teď mluvím k těm z prvního ročníku – vy byste se měli setkávat s filosofií tak, abyste cítili jako naléhavý, žhavý svůj nedostatek, že to děláte česky. Je dobré začínat Platónem, abyste viděli, jak je strašně důležité, když se chcete zabývat Platónem, aby uměl řecky. Že to prostě nejde, pořádně se zabývat Platónem a neumět řecky. A abyste poznali, když se zabýváme třeba Kantem nebo Hegelem, že je naprosto nezbytné ho číst v originále německy. A podobně, když chcete dobře rozumět Lockovi nebo Humovi, že musíte číst anglicky, že překlady jsou pomůckou. Je to jakýsi *instrument*, který vám má usnadnit ledacos, ale vy se můžete s myslitelem velkého významu a hlubokým myslitelem setkat jedině ve světě jeho vlastního jazyka. Toto ostatní problematizuje vaši *kompetenci*, vaši *profesionalitu*. Co o tom můžete vědět, když nečtete v originále? To je jak z rychlíku.

No a když se budeme zabývat českou tradicí, tak je nebezpečí, že si budete myslet, že tady s češtinou můžete vystačit ve filosofii. Tak hned bych rád na začátku řekl: nemůžete. Vy si musíte najít nějaké své milé filosofy inojazyčné a číst je v originále. Už také proto, že v češtině není žádný myslitel, kterého byste se mohli přidržet, abyste pronikli do hloubky filosofické problematiky systematickým způsobem.

Nemáme velké myslitele a nemáme velké filosofické české systémy. Oni se někdy nenosí. Dějiny filosofie jsou filosofové, kteří odmítají systém.

Jenže vy jste studenti filosofie, vy musíte rozumět, co to je systematickost ve filosofii. A uvědomte si, že Kierkegaard musel počkat právě proto, že ho všichni brali jako pouhého literáta, tak musel počkat

padesát let, než byl filosofem, Jaspersem objeven, vyhrabán, interpretován, a teprve potom ho začali studovat filosofové, teologové a bez toho Kierkegaarda si nedovedeme představit filosofii 20. století. Ale někdo ho musel nejprve jako filosofa objevit. Kierkegaard sám dělal všecko pro to, aby ho neobjevili. Sám sebe nepovažoval za filosofa. Vyjadřoval se velmi opovržlivě o filosofech. Říkal třeba, že filosofie mu připadá někdy jako jako když jde po ulici a najednou vidí ve výkladě ceduli: „Zde se mandluje prádlo“. I vezme tam prádlo, vleze dovnitř a mu říkají: „Ale ne, pane, my tady prodáváme jen tu ceduli.“

Takže on uznával filosofii, ale třeba když studoval v Německu, tak je zajímavé sledovat, jak komentoval přednášky Schellingovy. Psal svým přátelům, hlavně bratrovi, nejdřív pln nadšení, *entuziasmu*, jásal. Po několika týdnech už jen tak poreferovával a po dalších několika týdnech, po několika měsících celkem, říkal, že Schelling nesnesitelně žvástá. A to byl *systematik*, velký *systematik*. Dneska máme obnoven zájem o Schellinga, tedy si nemůžeme zase vzít tak zcela to Kierkegaarda za slovo. Ale mohou být výjimečně, mohou být význační myslitelé, kteří nejenom že nechťejí se podrobit filosofii jako řeholi, odmítají předvádět systematické výkony, ale dokonce ukazují, v čem je chyba – a někdy mají pravdu, je potřeba je slyšet – v čem je chyba, když filosof si myslí, že jeho posledním cílem je systém.

No ale zase z toho nemůžeme udělat důvod pro to, proč se vymlouvat, že my můžeme nebýt systematičtí, když Kierkegaard není systematický, když Nietzsche není systematický, když po sobě nechali hory aforismů, velmi často v rozporu vzájemném a tak dále. Na to se prosím pěkně nevymlouvejte, čtete si ty filosofy, ale musíte číst také ty řádné filosofy, kteří na sebe tu řeholi vzali. Vy to musíte umět, podobně jako nějaký malíř, kterej dělá nějaký skvrny na obrazu a pak to prodává jako moderní, tak ten se rozpozná od neumělce, břídlila, tím, že on umí namalovat něco i klasickým způsobem. Když to neumí, tak samozřejmě může se to prodávat za vysokou cenu, opičák támhle dělá nějaký ty fleky a tam taky se to prodává.

Ale může si dovolit rozlomit ta pouta řehole jenom ten, kdo tu řeholi má zažitou. To pro sebe vezměte jako... co ta řehole je, to je samozřejmě další záležitost. Není to tak jednoduché. Bohužel někdy se tomu také může říkat řemeslo. To je zase jiný aspekt celé věci. Kdo neovládne filosofické řemeslo, tak by si neměl dovolovat nějaké *špumpnágle*, i když samozřejmě v dějinách je spousta takovejch, kteří nezvládli to řemeslo a znamenali něco pro ty další. Ale trvám na tom, že filosofický význam mají takoví Nietzsche nebo takoví Kierkegaard nebo další, Camus třeba, lidé, kteří nikdy nic systematicky, nějaký *traktát* celistvej nenapsali. Ale kamenný filosofický význam to má teprve, když se z toho ta filosofie udělá. Tedy nepleťme se, co je filosofie a co není filosofie. Ne všechno, z čeho se může udělat filosofie, už je filosofii. Z toho důvodu například já nerad slyším, když se mluví o indické filosofii nebo o staré čínské filosofii, nebo dokonce když Kramer o Sumerech mluví, že měli *metafyziku* a tak dále. Ale to říkám jenom pro ty, co jsou tady prvním rokem, ostatní už to vědí.

To celé, co jsem dosud říkal, platí o tématu pravda. Proč je tam ten subjekt? Tady může vzniknout také jistá pochybnost, protože opravdu najít něco v české tradici v 20. století, něco ano, ale je to zase trochu říznuto jinak – o subjektu, to je typicky německá tematika. Subjekt jakožto subjekt se stal tématem zásluhou německých filosofů, německých idealistických filosofů u Kanta. Ještě pro Kanta subjekt není žádný pořádný pojem. Právě proto, že napsal, že to není žádný pořádný pojem, tak ti jeho žáci a následovatelé a pokračovatelé se mimořádně intenzivně tím problémem začali zabývat a přehnali to zase na druhou stranu, že nakonec všecko převáděli na subjekt. To tak bývá. Filosof vždycky musí přehánět trochu.

Ale uvidíte, že přece jenom to téma subjektu k tomu patří. Takže to hlavní téma je pravda v české myšlenkové tradici a ten subjekt tam proto, že to s ním souvisí a že to nemůžeme bez toho dost jasně vidět, dost plasticky nahlédnout. Takže to je předběžně něco, jinak nebudu se zodpovídat z toho, proč jsem toto téma vybral, jedinou legitimní odpovědí bude průběh přednášek – bude, nebo nebude.

Neměla to být tedy *apologie*, neměla to být omluva nebo vysvětlování, takové omlouvavé vysvětlování, proč se takovou volovinou zabýváme, jako je pravda a subjekt v české myšlenkové tradici. Neboť pokud vím, tak toto téma ještě se na filosofických fakultách a také na této fakultě v tomto smyslu se neukázalo

ani v minulosti, a myslím v té dávnější minulosti, nejenom v té minulosti těch posledních čtyřiceti let. Česká myšlenková tradice, to je zvláštnost v této části Evropy a zejména potom dál na východ. Česká myšlenková tradice nezačíná teprve obrozením. Má dávné středověké kořeny. Naše obrození mělo nač navázat, když obnovovalo jazykovou kulturu, protože existovala bohatá středověká literatura, a i když chyběly některé termíny, které se ukázaly být nezbytnými pro vědu i pro filosofii novověkou, tak bylo k čemu se vracet a bylo co napodobovat, nebo v duchu čeho bylo možno něco nově ustavovat, *konstituovat*, a to jak ve vědách, tak ve filosofii. Zejména ve vědách, víme, že obrozenci mají obrovskou zásluhu – a poobrozenci samozřejmě, to trvalo nějaký čas, nebyli to jenom ti bezprostřední aktivisté našeho národního obrození, ale třeba Preslova chemická terminologie je čímsi jedinečným, která nemá... bohužel se týká pouze anorganické chemie a v té organické to nebylo vypracováno, je otázka, jestli by se to vůbec dalo vypracovat, a kupodivu náš školský systém je takový, že dokonce v té anorganické chemii se zavádí už nějakých patnáct let nebo možná déle se zavádí terminologie mezinárodní, ačkoli máme daleko lepší terminologii českou. Příklad, kde se dá ukazovat, jak českého jazyka lze využít tak geniálním způsobem, jak to udělal Mendělejevův žák Brauner.

Podobně Čelakovský, syn toho slavného Čelakovského, byl botanik, zavedl skvělé, nádherné, krásné poetické názvosloví botanické. Máme nádherné botanické termíny, které zůstávají zcela zapominány, protože jednak převažuje nomenklatura lidová, která někdy souhlasí, někdy nesouhlasí, ale ještě nad tou lidovou převažuje zahradnická terminologie, která není ani vědecká, ani lidová a zejména ne česká. A máme nádherné názvy. Doporučuju, abyste se tomu někdy věnovali a podívali se, jak vypadají v nějakých starších botanických učebnicích, jak vypadají české názvy rostlin, takových prachobyčejných rostlin, jaká je to krása, jaká je to poezie.

Něco takového bylo možné také udělat ve filosofii. Bohužel se to nepoužívá. A my dnes budeme čas od času mít potřebu se vracet k té středověké terminologii nebo v jejím duchu vymýšlet nové termíny. Pro některé, kteří už tady jsou déle, to bude známé, uvedu jenom ten příklad. V češtině máme pro to, co uplynulo, co už je pryč, jediné slovo minulost. A pro to, k čemu ještě nedošlo, co nás teprve čeká, jediné slovo budoucnost. A nemáme vhodný termín pro to, abychom z té obrovské minulosti vyčlenili a označili minulost něčeho jedinečného. Například minulost českou nebo budoucnost českou nebo minulost tohoto psa nebo budoucnost tohoto psa. Pro nás je to minulost a budoucnost a vždycky musíme říct, že to je jenom ta jeho budoucnost a co k ní patří a co k ní nepatří, prostě je s tím problém.

Z jistých důvodů, které tady nebudu detailně vykládat, potřebuju termín, který by vedle minulosti, která je všeobecná, a tedy je tam maglajs všeho, co dávno už uplynulo, smetiště dějin, takříkajíc, vedle té minulosti by vybral jenom tu minulost, která k něčemu patří, něčím je.

Vymyslel jsem si, a bylo to v souvislosti s tím, že Němci takové slovo mají, i když ten význam je jiný, říkají *Wesen*, což obvykle překládáme jako podstata nebo bytost. Ale špatně, nebo ne zcela nejšťastněji. Protože *Wesen* je to, *was gewesen ist*. *Wesen* je to, čím nějaká věc byla a dosud jest. Kdežto čím byla a už není, to nepatří k *Wesen*, a čím nebyla, ale jest, to taky nepatří k *Wesen*.

K *Wesen* patří to, čím byla a jest. To znamená to, co je v celé té minulosti i přítomnosti společné. Samozřejmě to souvisí s metafyzikou, souvisí se substancialitou, tam se předpokládá, že to, co je společné té minulosti celé průběžně i té přítomnosti, je to, co se nemění. Ale to je metafyzika, kterou musíme nabodnout z jiné strany. Toto je význam toho slova *Wesen*. *Wesen* je to, co něco bylo a nadále jest.

Je nasnadě se domyslet, pokud známe dobře jazyk, jsme v něm vdoma, rozumí se český, tak tomu říkat bylost. *Wesen* je bylost. To, co bylo, to je bylost. A samozřejmě domluvíme se na tom, že ta bylost je bylost tohoto psa, k ní nepatří bylost vesmíru nebo bylost kočky nebo bylost naše, to je bylost toho psa. V minulosti, tam patří všechny bylosti. A teď co uděláme s tou společnou bylostí a s tou jednotlivou bylostí?

Když bylo, tak od toho bylost, když bude, tak od toho budoust. Zeptal jsem se brněnského lingvisty, znalce českého jazyka, který dokonce nám vnucuje filosofii psát se z, nenechte se k tomu donutit, a on říkal:

„No, tak bylost, to by snad ještě šlo, ale budost, to se mi nelíbí.“ Na to jsem se nemusel ptát lingvisty, to platí o všech nás i o mně, mně se taky ta budost nelíbila.

Zaujalo mě ale, že řekl, že by eventuálně ta bylost ještě byla možná. Já totiž asi dva roky poté, nebo možná víc, a to bylo ještě v hluboké době minulé, někdy v roce osmdesát pět nebo tak nějak, když jsem s ním o tom mluvil, a to byl Jelínek, abych nejmenoval, tak potom akademie vydala postupně ty tři díly Jungmannova *Česko-německého slovníku*. To jest tam, kde se české termíny vysvětlují německy, poněvadž tehdy nikdo česky pořádně neuměl, tak bylo potřeba vydat slovník českého jazyka, jako dneska máme slovník řeckého jazyka, poněvadž řecky nikdo neumí. A Jungmann tam tedy to slovo bylost má.

To byla pro mě satisfakce, i když jsem se trochu podívoval, že znalec českého jazyka, který nás chce nutit, jak máme psát pravopis, neví, že u Jungmanna bylost je. To bych předpokládal, že takový člověk má vědět. Budost tam není, přiznávám bez mučení. Ale budost taky budeme muset zavést. Je to v duchu jazyka, a ukáže-li se potřeba, samozřejmě se to nemusí ujmout. Filozofové někdy zaváděli termíny, které se neujaly.

Příkladem mohu uvést Jasperse, který vymyslel dokonce celou filosofickou disciplínu, které říkal *periechontologie*, a toto slovo nenajdeme nikde než právě u Jasperse. Nikdo to nebral, nikdo se podle toho neřídil, nikdo to dnes neřekne, leda v nějakých pracích o Jaspersovi, které se tomu nemohou vyhnout. Navazoval přitom na staré Řeky, konkrétně třeba na Anaximandra, u řady filosofů, zejména je to u Hérakleita, který mluví o tom, že to, co nás obklopuje, vdechujeme a tím se stáváme rozumnými jo, a to obklopující, to je *periechon*. To *periechon*. Čili *periechein*. *Echein* je držeti, mít, držeti, *peri* je okolo. Tak *periechein* je to, co nás drží, nese a je okolo nás.

Jaspers na to dává důraz v tom smyslu, že ne všechno je před námi, nesmíme každou skutečnost, jíž se zabýváme, považovat za předmět. Jsou také skutečnosti, které nejsou tímto způsobem předmětem, poněvadž nikdy před námi nejsou, nýbrž nás obklopují, objímají a nesou nás tak, jako nás mile objímají a nesou. Jako matka objímá a nese dítě, pomáhá mu, aby šlo, drží ho za ručičku a podobně. Tak to je ta představa toho *periechein*.

Vymyslel *periechontologii* a nikdo to nebral. Čili je docela možné, že ta budoucnost se neosvědčí, možná že ani minulost se neosvědčí, i když je to starý termín, který tam najdeme skutečně ne jenom v tom slovníku, ale najdeme to ve staré české literatuře středověké. Tam najdeme také bytost, bytnost a tak dál, teď nově zaváděné termíny, k čemuž nás donutil Němec a Heidegger hlavně. Teď uvidíme, jak to zkusíme, jak se to táhne k těm starým českým termínům.

Tím jsem chtěl jenom ukázat, že existuje stará česká filosofická také tradice, která má svou terminologii velmi vypracovanou, ke které bylo možno jít zpátky, ale nešlo se zpátky vždycky, nebo jenom zčásti. Čili to je věc, která ještě není vlastně dokončena, my to musíme ještě považovat za svůj úkol, prověřit ty staré termíny a zjistit, jestli by nebylo dobré některé obnovit, oživit, aktualizovat, a to už proto, že znamenají něco, pro co nemáme dnes slovo a světová filosofie o tom mluví, a nebo znamenají něco, co ani světová filosofie neví, a my bychom to mohli tematizovat, když budeme mít pro to vhodný termín. Jinak je to vždycky strašně komplikované mluvit o něčem, co nemá jméno.

Tedy naše obrození mělo na co navázat. A když mluvím o české tradici, to jsem měl říct na začátku, nemyslím *čechisch*, nýbrž *böhmisch*. Bohužel my Češi jsme trochu natvrdlí, trochu dost v mnoha ohledech a nechceme některé věci vidět. Nejlépe jak nevidět, tak je jim nedat jméno. Protože když má něco jméno, tak jméno má ten magický účinek, že přivolává něco nepřítomného do přítomnosti. To je ta nádhra, slovo je vlastně původně magický úkon. Přivolá do přítomnosti to, co nikomu nepřijde na mysl. Řeknete to slovo a najednou je to tady. No a když nechcete, aby něco bylo tady, tak tomu nedáte jméno. A nebo tomu dáte jméno takové podezřelé, všelijaké, negativní třeba.

Naši starší předkové neměli rádi, když někdo mluví tak, že mu není rozumět ve smyslu jiným jazykem. To dodnes vidíte na ulici. Já jsem tuhle slyšel, nějaký pán se ptal lámanou němčinou, byl to zřejmě Holanďan podle chování, ptal se na nějakou cestu a nějaká paní, dožraná, že jí tam nevím proč překáží, mu říká: „Tady jsme v Čechách, tak mluvte česky a prostě sem neleze.“ Tyhle naši předkové žijou dodnes. Prostě

když se jim nelíbilo, že někdo mluví a není mu rozumět, tak byli přesvědčeni, že je to Němčour. Proto Němec, to je od toho, že je němý, poněvadž on sice blábolí, ale nedává to smysl.

Mimochodem nejsme originální v této věci. První takhle začali hovořit o jinak mluvících Řekové, poněvadž *barbaroi*, to jsou ti, co koktají, žvatlají a nedává to smysl, co jen tak blekotají, barbar. U nás to bylo radikálnější, jsou němí, ačkoliv jsou slyšet, tak jsou němí. Naproti tomu Slované jsou ti, co mají slovo, co si rozumí. Tím jenom chci naznačit, že si musíme dát na to pozor. *Čechisch* neznamena totéž co *böhmisch*. My to česky neumíme říct, protože jsme nechtěli to říkat. Poněvadž *böhmisch* filosof, bohémský filosof, nebo jak bychom to řekli česky, je Bolzano. Těžko si dovedeme představit bez Bolzana české myšlení, obrovitánské, předobrozenecké, poobrozenecké. Ten Bolzano tam patří.

Böhmisch filosofie Husserlova. Samozřejmě když jde o to přivlastnit si nějakého takového myslitele, na to jsme kadeti. Jako narodil se na Moravě. No jo, ale on se narodil v německé rodině. Čili v nejlepším případě je to *böhmisch*. Jako Kafka je vlastně Čech. Trošku česky uměl, učil se jenom z důvodů spíše erotických nebo jakých, ale neuměl. Je to německý Žid, ale *böhmisch*. To je náš člověk. Ale laskavě, co to je náš, berte co možná široce. Když je tam česká myšlenková tradice, myslíte, že to je *böhmisch* tradice. I když se nebudu příliš držet těch jiných, tak jenom bych rád, abyste to věděli.

My žijeme v zemi, která je multinacionální. Byla multinacionální. My jsme udělali, co jsme mohli, abychom to nacionalizovali, abychom z toho udělali nacionální stát a dodnes nevíme, že to je šílená tragédie celé Evropy. Tak abychom aspoň filosofové věděli, že to je neštěstí. Žijeme v zemi, kde mají odedávna své právoplatné místo také Němci. Byli pozváni českými králi. Dostali mimořádné výsady za to, že přijdou, poněvadž my jsme byli barbaři a někdo nás musel kultivovat. To byl ten důvod, proč nejenom králové, ale ještě před nimi knížata zvali cizince. Abychom udělali tu šílenost, že jsme na šílenství německé odpověděli šílenstvím českým. A dál sem patří samozřejmě Židé. A zase, je to šílená hanba. To je jedno, že nejsme v té hanbě sami. To nechme stranou, nevymlouvejme se na to. Je to šílená hanba, že jsme neudělali dost proti tomu šílenému plánu likvidace Židů v tom prostoru Německé říše a že jsme se chvěli, abychom se i my nedostali do koncentráků, zatímco tam šli Židé masově.

Já jsem neviděl jediný protest. Když jsem jako kluk viděl na Karlově mostě sněh a Židé byli naveni s těmi hvězdami, s těmi dvoukolkami, těmi kárkami, nakládalo se tam a tehdy se to ještě házelo do těch kanálů – dneska už by to nešlo, poněvadž jsou zacpané už i bez sněhu. Ale házelo se to do těch kanálů a tam to pomalu roztávalo a odtékalo. A dělali to Židé. Plné ulice byly Židů s těmi žlutými hvězdami. A lidé čeští chodili kolem a já jsem neviděl jediný protest. Neviděl jsem jediného člověka, který by šel těm Židům pomoci s protestem. Ano, plno strachu všude bylo, ale to je hanba, to je hanba.

Tedy také Židé patří k tomuto prostoru a my to musíme vědět. Když mluvíme o české tradici, to patří všechno k tomu. Nemůžeme si jenom vybírat ty, kteří vyrostli a svět o ně má zájem, a říkat: to jsou ti, co se narodili u nás – když jsme pak ty ostatní vyhnali anebo drželi hubu, když je likvidovali. Tedy patří to k tomu, co to je české. Ne všechno české je hezké, jak vidíte.

A je tady potom ještě jedna věc. Řekl jsem, že naši obrozenci měli a dodnes my máme na co navazovat. A to je vůbec to slovo navazování. Pojem navazování je pojem *polemický*. *Polemos* je zápas, boj. O to se za první republiky – už za Rakouska, ale zejména za první republiky – sváděl zápas, je-li možné po dvoustech, po třechstech, po čtyřechstech letech nebo po delší době navazovat na nějakou starou tradici.

Velkým protagonistou popírání této možnosti byl u nás Pekař. Ten říkal, že husitství je... Pekař má dneska takovou příchuť, jako že je to katolický historik, a jeho spisy se citují, aby se ukázalo, že husitství byla v podstatě taková velká *gaunerijáda*, likvidovaly se věci a tak dále. To je omyl, je potřeba Pekaře číst. Pekař nebyl katolík, Pekař vůbec nebyl křesťan, Pekař byl liberál. A to, že to je katolické, to je proto, že vyzdvihoval katolické tradice proti těm husitským. Byla to jakási vzpoura proti oficiální ideologii první republiky, která vlivem Masaryka – dalo by se říct vinou Masarykovou – si vytvořila o sobě představu, že je navazováním na husitství.

Víte, že Masaryk se dopouštěl někdy výroků dost problematických, například *Tábor je náš program*.

Samozřejmě jako prezident to neměl dělat. Dneska jsme citliví vůči Havlovým výrokům mnohem víc, ale tehdy to kupodivu nikdo nepočítával. Jestliže je v národě dobrá třetina, možná více katolíků, tak je těžko možné, aby prezident říkal *Tábor je náš program*. I kdyby to byla pravda, tak to musí říkat nějaká strana, ale ne prezident, který je prezidentem všech. Jak může prezident všech říkat, že *Tábor je náš program*? To je prostě chyba.

Podobně, jestliže tady byly tři miliony Němců, tak Masaryk si jako prezident neměl právo dovolit říct, že jsou tady vlastně jenom hosty. Že to je naše země, nás Čechů, a oni tady jsou jenom na návštěvě, tak ať drží hubu. On to tak přímo neřekl, ale tak to z toho vyplývalo – že si nemůžou moc pískat.

Mně například strašně vadí, že nedávno, sice ve světě a ne jako prezident, ale jako český intelektuál, Havel opakoval některé věci, které jsem mu zkritizoval již v dobách minulých a pro jistotu jsem to nechal otisknout dokonce v dobách nedávných, když si vymyslel tu *paměť bytí*. Ne že by neměl právo, ale když někomu prokážu, že to je blbost, pak spolu mluvíme a on mi slíbí, že už nikdy o takových věcech nebude hovořit, a pak o tom mluví ve světě... to by člověka dožralo. Od čeho ti filosofové jsou? Humor musí být. Aby to nevypadalo, že si střílím z Masaryka – je to na pováženou. Politik musí být opatrnější a nemůže takové věci, jako říkal Masaryk, prostě takto říkat. První republika prostě nebyla dost demokratická. Rádli, největší Masarykův žák, to věděl a napsal to, ostře to napsal. Můžete se podívat, dokonce to nedávno vyšlo: *Válka Čechů s Němci*. Tam je zvlášť vzadu oddíl o Masarykovi a o demokracii. Tam vidíte, jak tvrdě největší žák Masarykův kritizoval Masaryka z masarykovských pozic. Že Masaryk není dost masarykovský. Přesně řečeno, že nedodržuje ty *premisy*, se kterými přišel v devadesátých letech. Že najednou v novém státě mluví o Němcích jinak, než o nich mluvil za Rakouska.

Pro politika to vlastně není kritika. Samozřejmě politik dělá jenom to, co je průchodné. Co je průchodné za Rakouska, nemusí být průchodné za republiky a obráceně. Ale filosof tak uvažovat nesmí. A Masaryk byl filosof, i když to o sobě neříkal – považoval se za sociologa a tak dále – ale byl to filosof, nepochybně to byl filosof.

Takhle je potřeba to vědět. Nicméně se ho budeme dovolávat v mnoha věcech. Masaryk má právě v tom našem tématu důležitost ničím nezastupitelnou. Nebýt Masaryka, tak bychom o tom tématu vlastně nemohli ani dost dobře mluvit. Předně tedy historicky. Kdyby to nebyla tradice, byla by to nějaká zvláštnost někdy středověká. Nepochybně Masaryk si nevymyslel Husa, nevymyslel si výroky Husovy, k nimž se budeme vracet, nevymyslel si Petra Payna, Engliš, že jo, a jeho výroky, nevymyslel si jeho slavnou řeč v Bratislavě před Zikmundem. To prostě máme na to prameny, na to vás tam také budeme chtít číst, konkrétně bych vás chtěl upozornit, pokud nebudete chodit na ten seminář, tak F. M. Bartoš to přeložil, napsal knížku *Petr Payne diplomat husitské revoluce*, vyšlo to – jestli ten skandál vám řeknu – vyšlo to v roce 1956 a ten skandál spočívá v tom, že na začátku je Bartošova studie a připojena je menší část, asi třetina té knihy, je řeč mistra Petra Engliša pronesená jménem husitského poselstva ke králi Zikmundovi v Bratislavě 1429, že? Tak je to přeloženo.

Kromě toho to Bartoš také vydal latinsky. Když jsem říkal, jak je důležité číst to v originále, tak také to platí o pramenech. Tak F. M. Bartoš v roce 1949, tedy o sedm let dříve, vydal poprvé tiskem několik textů Paynových, *Petri Payne Anglici Positio et Replica et Propositio in Concilio Basiliensi 1433 a Oratio ad Sigismundum regem anno 1429 Bratislaviae pronuntiata*. Čili to je zase konec téhle edice, to *Oratio*, ta řeč před Zikmundem. A ta je strašně důležitá, jak uvidí ti, kdo se budou účastnit semináře, respektive prosemináře v tomto případě, a odkazují to také těm, kteří nebudou na ten proseminář chodit, aby si to přečetli. Velice důležitá pro naše téma. A ten skandál, který jsem sliboval, spočívá v tom, že z důvodů, které nejsou zcela průhledné a které nevylučují, že to byl úmysl...

--- (hejdc01b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ...vždycky tyhle ty, a bohužel od toho roku 56 nikdo se nepokusil třeba jenom od Bartoše získat originální rukopis, aby bylo možno to opravit a vydat znova. Naši fakultní, teologické fakulty historikové říkají, že nemají ponětí, jestli se to vůbec zachovalo. Čili ta náprava snad ani není možná. Já jsem se pokoušel to získat, abych, když to budeme číst, abyste měli také k dispozici, i když se to týká té Bartošovy

předmluvy, předmluvy té studie, té větší části, tak jsem si myslel, že bychom to aspoň takhle mohli napravit. Nepodařilo se mi, prostě... ale ta řeč před Zikmundem je kompletní, čili tu tam budeme číst. A tam je právě zajímavé to, jak se pracuje s pravdou. Mimochodem je to půvabné také proto, že 1429 – to je vlastně poměrně nedlouho poté, co přišel o život Hus. Války husitské jsou v běhu, několik křížových výprav už bylo poraženo a tak dále. A teď dochází k nějakému narovnání nebo pokusu o narovnání, vyjednávání. Čili ten Petr Engliš – proč se jmenuje Engliš? On je to Angličan – který byl politicky velmi aktivní v Anglii a tam po politické porážce určitých kruhů, které byly zároveň spjaté s určitou teologií, *wicklefovou* zejména, tak byl na něj mezinárodní zatykač a uchýlil se do Čech právě proto, že nikde v Evropě, po celé Evropě neměl jistou půdu pod nohama, naopak půda byla velmi horká pro něj. Takže tady byl, snad se nikdy pořádně nenaučil česky, ale vystupoval zejména v roli diplomata. Několikrát byl také lapen a Bartoš... to je stejně velká legrace číst takové to gentlemanství, kdy... ale byl to slušný člověk, nechtěl vydat Peyna na smrt, chtěl jenom peníze. Slušný člověk. A také když mu je dali, a to bylo pěkných pár kop, tak vydal Peyna a Peyn zase působil dál. To je slušný člověk, nepustil se, chtěl jenom prachy.

To se musí brát vážně, poněvadž víte, že Max Weber ukázal, že bez protestantismu, konkrétně bez kalvinismu, by asi ten kapitalismus se nezrodil, přinejmenším tak, jak se zrodil. Že tam je potřeba určité té *askeze*. Že kapitalismus nespočívá v tom, že někdo podvodně vyláká nebo vyhraje nebo obere, ukradne někomu velký majetek a pak si žije. To není kapitalismus, to dělali feudálové odedávna. Ale kapitalismus je, když pevnou prací a odříkáním hromadíte ten kapitál a pak ho můžete někam vložit a on vám nese toho desetkrát zpátky. Ale nejdřív se musíte uskromnit, to nesmíte projít a propít. Musíte vnést práci. Toto je kapitalismus, který je u nás u všech v nenávisti.

No, takže to je ten Peyn velmi důležité, jak pracuje s pravdou a jak pracuje také s tím, co vlastně – a to je vlastně vrchol toho upřesňování, co je česká tradice. Zaprvé je česká ve smyslu jazykovém, že to není česká ve smyslu národnostním, že tam patří v něm i všecko, tam patří, že tam je Angličan, velkej husita Angličan. To je strašně důležitá věc, to vědět.

No a nejkrásnější a vrchol tedy je, že ta česká tradice je spjata s tradicí, která vůbec není původně česká a která dokonce vůbec není původně evropská. Protože Židé nejsou evropský lid. Židé žili v Palestině, než se tam dostali... ten problém začátku židovského národa je také dost velký problém. A zase, nedejte na mě jako na historika samozřejmě, ale mně se velice líbí jedna taková tvrdá verze, jak vůbec došlo k vynálezu nebo k ustanovení historie, přesně řečeno dějin.

Dějiny nejsou odedávna. Tento vesmír nemá dějiny, má historii. Má nějaké... tam jsou děje, ale ne dějiny. Aby vznikly dějiny, tak tady musí být dějinný subjekt. A dějinným subjektem se člověk stává. Žádné zvíře se zatím nikdy nestalo dějinným subjektem, pouze člověk. A ten se stává dějinným subjektem, když začne dějinně myslet a dějinně jednat – v tomto pořadí. Nemůže nejdřív dějinně jednat, protože není dějinným subjektem. On nejdřív musí dějinně myslet. A dějinně myslet je velmi těžko, když ještě žádné dějiny nejsou. To je ten problém. Dějinně myslet a dějinně žít je možno v dějinách. Ale jak k tomu došlo na začátku?

A teď to krásně stručně vyložím. Souvisí s naším tématem prostě proto, protože to téma, jímž se zabýváme, je původně starohebrejské. Nikoli evropské, nikoli řecké. A ta česká tradice je vlastně neevropská, respektive neřecká a protiřecká, aniž si toho byla vědoma. Nikdo z těch, kteří o té české tradici, počínaje tedy Husem a dalšími, nikdo si neuvědomoval, že toto pojetí pravdy, které se pokoušejí formulovat a které se pokoušejí vynutit na těch protivnících v různých diskuzích, že vlastně se úplně vymyká antické tradici a tedy také té realistické tradici Husově. Nejenom tedy těm nominalistům, kteří ho pak odsoudili.

Hus s největší pravděpodobností byl upálen jako zastánce překonaného starého realismu, s kýmž nemá cenu se vůbec bavit. Nikdo nevěnoval pozornost... on nebyl upálen především jako kacíř, to bylo obecně, prostě kacíři... to nebyla teologická žádná diskuze. To stačí podívat se do té řeči, oni ani nechtěli s ním o tom hovořit. Hus se stále dovolával toho: „Tak mi to dokažte tohle, a dokažte mi to, dokažte mi to z

Písma.“ Oni s ním nechtěli mluvit, protože on byl realista. To je něco jako kdybychom dneska řekli: „No, to je ještě starší kartezián, co my s ním budeme hovořit?“ Proto byla ta nevěle vůbec s ním diskutovat. A totéž bylo v té Anglii tenkrát, Wycliffe, to byl realista. Vlastně tam šlo o realismus, nominalismus a tak dále. To je tedy tam v pozadí, musíme tohleto vědět, čili nějaká revize celé záležitosti je samozřejmá. My přece nebudeme sdílet předsudky tehdejších lidí. My se musíme na celý proces podívat dnešními očima a pak uvidíme, o co vlastně šlo. A tam je pak důležité, jestli my dnes navazujeme na realismus nebo na nominalismus. Jak se dneska postavíme, podle toho dáme zapravdu Husovi nebo dáme zapravdu koncilu taky. To není jenom otázka teologická. Samozřejmě po teologické stránce, respektive prakticko-teologické, měl Hus nepochybně pravdu. Církev byla v hrozném stavu, ty neřádky prostě to řvalo všemožně. Způsob, jak žili nejenom kněží, ale mniši a zejména vyšší funkcionáři církevní, byl skutečně skandál. To s křesťanstvím nemělo co dělat, obhajovat to dnes může jenom idiot.

Prostě náprava byla nutná a církev ji také prováděla, dokonce i v teologických věcech ji provádí dodnes. Dneska vlastně žijeme v době, kdy od druhého Vatikánu se vlastně v rámci katolické církve a katolickými prostředky a navázáním na katolické tradice provádí ta reforma, k níž nedošlo, protože reformace se postavila mimo zákon. A vždycky, když postavíte nějakou sektu nebo nějaké disidenty postavíte mimo zákon, zastavíte vývoj vlastní společnosti. To je ta pacifikace. Jediná věc, jak nezastavovat vývoj společnosti, v tomto případě jak nezastavit vývoj v křesťanstvu, převážně v katolictví, bylo nestavět reformaci mimo zákon, nýbrž pokusit se to nějak integrovat. To znamená jednat s nimi.

Jedním z těch jednání byla právě Vratislav se Zikmundem, to nebylo celocírkevní, to bylo čistě jenom v království českém, jestli on měl udělat nějaké koncese a sliboval mu tam, že teda pak bude uznávaný králem českým. Jinak že ho nechtějí. Tyto dohody je potřeba včas dělat, jinak se stane, že potom druhé Vatikánium prostě musí napravovat, co provedlo první Vatikánium a co provedla celá ta staletí předtím. Já jsem začal hovořit o tom jednom velkém problému, totiž zda je vůbec možné se dostat – a to je pro nás dost důležitá metodická věc – zda je vůbec možné se nějak dostat k tomu způsobu myšlení nějaké úplně jiné epochy. Pekař byl odpůrcem této možnosti. Říkal, že to možné není. A byla to pozice vypracovaná povrchně, filosoficky negramotně a v podstatě dogmaticky proti masarykovskému pojetí dějin, že české obrození navazuje na českou reformaci. To se mu nelíbilo, protože to znamenalo přeskočit 200, 250 let protireformačního období, jako kdyby to byla úplná nula, jako kdyby to bylo nedůležité, jako kdyby se nic nestalo, nebo pokud se něco stalo, tak jenom politováníhodného a tak dál.

Tedy proti tomu, nikoliv z důvodu katolictví, nýbrž prostě z důvodu toho, že Pekař pocházel ze školy Golovy a Gol pocházel ze školy Rankovy. A Ranke je ten muž, který odmítá pronikání do vnitřních pojetí, vnitřního myšlení, vnitřních pocitů, ale také způsobu reagování nějaké jiné doby. On je přesvědčený, že historik se tímhle nesmí zabývat, že historik musí zůstat jenom u toho, jak se co stalo, *wie es eigentlich gewesen*, jak pravil Ranke.

Samozřejmě to je filosoficky negramotné v tom smyslu, že my k tomu prostě nemáme přístup, k tomu, jak se to stalo. Právě protože to je minulé, stalo se to a už to není. My nemáme k minulosti přístup žádný. Iluze těchto historických pozitivistů nebo pozitivizujících historiků spočívá v tom, že abychom vůbec věděli, co to bylo, ta skutečnost, ta fakta středověká, tak musíme tam proniknout nějak, musíme se snažit tomu rozumět. My nemůžeme konstatovat fakta. Fakta totiž nelze konstatovat, fakta neexistují, fakta musíme ustavit, fakta musíme vytvořit.

Na základě čeho? Stejně jako paleontolog vytváří obraz nějakého pravěkého dinosaura nebo nějakého jiného potvora na základě těch kostí, které tady zbyly, tak podobně historik musí na základě archivních dokumentů, nějakých zbytků kulturních statků, jako budov a já nevím čeho, zápisů v knihách, nějakých reliktů, které jsou dnešní. Ten relikt, který byl zlikvidován v minulosti, byl minulejší, ale není dnešní. K tomu nemá přístup. On musí pracovat s tím, co má před sebou dnes, a z toho konstruuje minulost.

Prostě není žádných minulých faktů, která by bylo možno jenom konstatovat. Ta filosofická primitivnost představy, že historik může konstatovat fakta, spočívá v tom, že pokud to jsou fakta skutečná, tak se netýkají minulosti. On může jenom konstatovat, že támhle někde v archivu Národního muzea mají nějaký

zápis, u toho visí nějaká pečeť, něco takového tam visí, že je tam něco napsáno. A on to ani nesmí přecházet, protože to už není fakt. Když to přečte, tak už tam něco vkládá, totiž své porozumění. On tam může jenom popsat, že tam je tak a tak velký pergamen, po jedné straně opálený, po druhé straně tam někdo něco připsal nebo naopak utrl. To je fakt. Ale už to, co tam je, co ten text znamená, to není faktum.

To je stejně jako když se pustíte do románu, máte před sebou špalek papíru a ne román. Tam se nic neděje, ten špalek papíru se nemění, ten je pořád stejný. A to, co čtete, ten děj, ten tam přece není. Ten tam musíte vymyslet, musíte ho tam vložit. Musíte kus svého života dát, aby vám ten román ožil. Nedělejte si iluzi, že v tom potíštěném papíře se něco děje teďka prostě to je filosofický primitivismus, který tohleto nepřipustí, který si to nepřipustí. Samozřejmě my to umíme číst, ale předpokladem je, že čteme určitým způsobem. Teď si představte fundamentalisty, kteří dneska čtou Bibli, *nota bene* českou, a teď vám říkají, že tohleto tam je a to je slovo Boží. Když v nejlepším případě by měli připustit, že Pán Bůh mluvil hebrejsky nebo řecky, že? A rozhodně ne česky, to přece snad ani největší naiva se nedomnívá. A přesto to je slovo Boží, i když to lidi překládají.

Tento fundamentalismus absurdní, to je jenom přežitek tohoto pozitivizujícího historismu, který předpokládá, že jsou nějaká daná fakta, která nikdo nemusí vytvářet, jen je konstatuje, jen je bere na vědomí. To je hluboce filosoficky špatně. To je vadné. To je prostě primitivismus, barbarství filosofické, nedovzdělanost a tak dále. Vždyť celá ta diskuse sama šla vedle.

Důležité ale je, že Pekař se tady opíral o toho Ranka, respektive o svého učitele Grolla, v posledu o Ranka. A to byla jistá neudržitelná koncepce, na které on pak založil svou argumentaci, která byla ovšem, musíme také přiznat, provázena skvělou fabulací a literární dovedností Pekařovou. Vždyť číst Pekaře je radost, to je nádherně napsáno. Přesvědčuje to. Ale on sám si nepřipustí, že to je on a jeho styl, který tak přesvědčuje. On stále tvrdí, že prostě jenom konstatoval fakta. A teď schválně čtete Pekaře a teď dávejte pozor, kde a jaká fakta tam pouze konstatuje. Vždyť to je absurdita. Prostě je to schizofrenní. On fabuluje skvělým způsobem, bývalo zvykem, že historikové uměli psát, že to byli skvělí spisovatelé, a zároveň si přitom myslí, že pouze konstatuje fakta. A není to pravda.

No a tak jeho... takovéhle to pozadí, že? To není katolické pozadí, to je pozadí německé určité pozitivistické jedné školy historické, Rankovy. A proti tomu tedy to masarykovské pojetí je moderní, zatímco tohleto je zastaralé. A ten Masaryk, ačkoliv sám vyšel z pozitivismu, tak věděl, o co jde, protože na Masarykovi je důležité ne to, že vyšel z pozitivismu a že tam najdeme spousty zbytků toho pozitivismu, nýbrž Masaryk je důležitý tím, kde ten pozitivismus chytá na švestkách a kde ho překonává. Také mnoho lidí se u nás hlásilo k Masarykovi z naprosto nepochopení. Na této fakultě třeba to byl Král, který se považoval za masarykovce, i když zároveň pozitivista, žák Krejčího. Z nepochopení, poněvadž u Masaryka skutečně si najdeme spoustu pozitivistických věcí. Masaryk vyšel z Comta a z Huma, oba jsou to vlastně pozitivisti, i když je to trochu nepřesné u Huma, ale v podstatě je to tak, jeden předsudek, který tam na tom je. Je to ta anglosaská tradice, kterou převedl do Evropy Comte. Ale je to tradice, která není kontinentální evropská, která je cizí, která je právě přenesena z té anglosaské tradice, Mill a tak dále. Tedy je tady základní metodická nebo metodologická záležitost. Můžeme, nebo nemůžeme rozumět tomu, co psal Platón? Můžeme, nebo nemůžeme rozumět tomu, co říkal ten Tomáš, ten Petr Payne nebo co říkal Chelčický a tak dále? Můžeme, nebo nemůžeme? Je tomu vždycky tak, že prostě my si sice tam najdeme nějaká slova, ale dáme jim svůj význam, takže to vůbec nemá smysl nějak to spojovat s tím, co tehdy pod tím bylo chápáno? To je základní otázka filosofická a sofistický přístup je, viz *Gorgiás* a ti druzí, že nemůžeme nic poznat... za prvé nic není, nic nemůžeme poznat a nemůžeme to sdělit. I kdyby něco bylo, nemůžeme to poznat, i kdybychom to mohli poznat, nemůžeme to druhému sdělit.

To je sofistická záležitost. Filosofie, to už je rozhodnuto v minulosti, počítá s tím, že je možno se domluvit i s lidmi z jiných... jednak s druhými lidmi kolem sebe, za druhé, že je možno se domluvit s lidmi dřívějších dob, ne tak, že by nám oni odpovídali, ale že my můžeme porozumět jim a odpovídat na to, co oni říkali, smysluplně. A konečně tedy, že máme naději, když něco uděláme, napíšeme, že třeba ještě za sto let to

pro někoho dá smysl. Kdyby tomu tak nebylo, tak mnoho filosofů by vůbec nemělo smysl, aby psali, protože většinou filosofové píšou nebo v minulosti psali pro budoucí věky. Poněvadž starou zkušeností filosofů je, že za svého života kromě dvou tří žáků neseženou nikoho, kdo by vůbec jim naslouchal, natož aby jim rozuměl.

Přes tuto zkušenost, která je někdy pro napováženou, filosofové píšou, protože se domnívají, že přece jenom do budoucna to něco bude. A občas se stane, že opravdu víte, že třeba ta dvojice, která napsala tu moderní logistickou bibli *Principia Mathematica*, Russell, Whitehead, že prostě při tom, jak hledali materiály, zdroje a tak dál, našli nějaké zcela zapomenuté, nepovšimnuté texty Fregeho a zjistili, že Frege to objevil, některé věci objevil před nimi. A přiznali to. A od té doby se Frege čte a studuje právě proto, že to je předchůdce symbolické logiky. No taktéž by bylo možno na něj zapomenout a vůbec ho neuvést. Co Frege věděl, když dělal to, co dělal, že si někdo na něj naváže? Každopádně se do takové práce pouští myslitel, který myslí ve staletích, ne-li, jak říká Patočka, v tisíciletích. Zatímco politik se nemůže orientovat na voliče příštího století nebo tisíciletí, tak filosof samozřejmě se musí především orientovat na své čtenáře příštího tisíciletí. Pokud to nedělá, tak se podobá těm politikům. A je to filosof, který třeba získá čtenáře; samozřejmě musí být rétor, musí umět pěkně mluvit, musí umět psát, aby to bylo zajímavé ke čtení a tak dále. Musí halt riskovat, že až umře, tak už nikdo po něm neštěkne. Někdy taky ne, někdy je to taky jinak, ale prostě je to vždycky takový problém.

Tedy, jestliže je možno – a filosofie trvá na tom, skutečná filosofie trvá na tom –, že je možno porozumět starým filosofům a je možno porozumět nejenom filosofům, i těm lidem v té době. Vyšel nedávno v Polsku takový malý svazček od Vernanta, který několikrát byl – nebo snad dodnes je, byl v minulosti a dodnes je – předseda té asociace *Jean Hus*, jak říkají Francouzi, Asociace Jana Husa, která pomáhala, posílala jednak přednášející, jednak literaturu z Francie. A tento muž je zajímavý tím, zabývá se především starým Řeckem a má takovou zvláštní metodu, nad kterou by Pekař pochopitelně skákal metr dvacet. Totiž on se chce vmšlet do života starých Řeků. On chce číst všechno, co je k dispozici, aby zapomněl, kým je, aby do toho nevnášel nic z dneška a ze sebe, a prostě tak nějak, aby se vcítil, vmyslel do té doby starých Řeků a tak četl tu literaturu, aby se tam cítil jakoby doma. A já jsem přesvědčen, že to je jedna taková metoda, ne jediná, ale jedna důležitá metoda, na kterou se zapomínalo. Je to přesný opak toho pozitivizujícího historismu, která umožňuje porozumění některým věcem, které dosud unikaly. To je zajímavá myšlenka, myslím, že není zcela ničím převládajícím na Západě, ale není Vernant sám a je zajímavé to číst, pokud se do toho můžete podívat; tam to není přímo tak jasně řečeno programově, ale programově to říkal na jedné přednášce a má o tom také knížky, ovšem jenom ve francouzštině.

Tedy je to možno. Filosofie je spjata s tím, že filosof kteréhokoli věku se může vracet k filosofům, dokonce se musí vracet k filosofům minulých věků a že jim může rozumět. Samozřejmě vždycky tam něco zbude, co uniká, ale to nic neznamená. Vy se také budete někdy trápit, že docela nerozumíte svému partnerovi třeba v manželství. Prostě musíte se s tím smířit a snažit se ho pochopit. My lidé máme vůbec tu potíž, že nevlezeme do hlavičky toho druhého, musíme čekat, co nám řekne, jak se chová, musíme si odečítat, jak se sám stylizuje, musíme pamatovat na to, že také my se stylizujeme, že on reaguje svou stylizací na naši stylizaci a tak dále. A přesto porozumění je možno. Podobně je to tedy i ve filosofii, nejenom v historii obecně, ale též ve filosofii. A tedy máme základní zkušenosti, že dneska například známe starověkou literaturu řeckou a latinskou lépe než kterýkoli pravděpodobně než kterýkoli z myslitelů dob minulých. My dneska asi známe – všimněte si, říkám známe – Aristotelovy spisy daleko lépe než Tomáš Akvinský. Ovšem je pochybné, jestli Aristotelovi lépe rozumíme než Tomáš Akvinský.

My dnes máme vydány spisy kdečeho. A pokud nejsou vydány tiskem, tak dneska už budou na těch disketách nebo na těch CD deskách a tak dále, dneska celá antická literatura už takhle je dostupná. Ale teď jde o to tomu porozumět, nejen to mít jako faktum, ale porozumět tomu. A tedy filosofie je spjata s tím, že to možné je. Dá to práci, ale možné to je. A dokonce platí, že ve filosofii žádná myšlenka nevzniká leč navázáním, pozitivním nebo negativním navázáním na myšlenku starou. Že nové myšlenky se rodí jen z myšlenek starých, nikoliv *ad hoc*, nikoliv tak, že by padaly z nebe bez souvislosti. Kdo nezná minulost

filosofie, tak nikdy nebude dobrý filosof. Filosofie není žádným výkonem rozumu, ale také výkonem kultivovaného rozumu a zejména výkonem kultivace. Prostě ta kultivace, a to je dějinná orientace také, ta je strašně důležitá. Tedy Platonovi dneska můžeme rozumět lépe a čím dál budeme snad rozumět lépe proto, protože čím dál více se jím zabýváme a zabýváme se lidmi, kteří psali o Platonovi, jsme schopni už nahlížet, jaké chyby oni udělali, jakých se dopustili a jakých my se už nemůžeme dopustit. Proto musíme znát ty chyby. Když je neznáme, děláme je znova a zbytečně, ačkoliv už byly jednou udělány a byly jako chyby rozpoznány. V tom je smysl toho, proč musíme tu minulost znát.

My také nebudeme navazovat tady na českou tradici v tom širokém smyslu, jak jsem říkal, proto, abychom něco pěstovali dál asi tak, jako se pěstuje nějaká zvláštní odrůda, jenom aby se nám to nevymklo z ruky, aby neztratila ty vlastnosti, aby byla pořád stejná. Nikoliv. My budeme tady analyzovat proto, abychom se z toho poučili, vzali si, co se nám hodí, nechali stát, co se nám nehodí, a udělali z toho dnes něco. Čili to není žádná adorace nebo žádný respekt vůči minulosti. My víme, že my nic neuděláme, když se neopřeme o něco minulé. A jak říkám, pozitivně nebo negativně. Negativní příklady ve filosofii jsou strašně důležité. Vědět, co se nesmí, vědět, co je chyba, je neobyčejně důležitá věc.

No a teď, pokud jde o to navazování, tak tady vlastně musíme ještě trumfnout to, co vykládal Masaryk, že obrození navazuje na husitství, na naši českou reformaci. Mimochodem to stojí za zmínku, že to, čemu se říká česká reformace, se vlastně ve světě nazývá předreformace. A u nás Amedeo Molnár, velký historik, který zemřel ještě před koncem roku 89, asi deset dní nebo čtrnáct dní předtím, byl děkanem bohoslovecké fakulty, která se rozhodla už vstoupit do svazku univerzity, tak tento muž trval na termínu a prosazoval to ve svých četných zahraničních vydaných pracích, že se to má jmenovat první reformace že to je, ne *předreformace*, ale *první reformace*. Že když o tom budeme mluvit, tedy aby bylo jasno, jak to je s těmi termíny. A tedy ta teze, že je možno proti Pekařovi, že je možno navazovat, že mohlo Obrození navazovat – samozřejmě ne celé Obrození, v žádném případě, to se týká třeba Palackého. Nepochybně Palacký udělal ohromnou práci pro to, aby ten přístup k reformaci, husitství a *Jednotě bratrské* byl otevřen. Proto udělal obrovskou věc a my se ho také dotkneme. My se také v četbě budeme zabývat ne touto věcí, ne jeho historickou prací, ale on také byl nadějný filosof, ale brzy toho nechal, jako Marx. U Marxe po osmičku, u Palackého možná je to moc dobře, protože udělal obrovskou práci historickou, kdežto ta ekonomická práce Marxova sice v minulosti byla významná, ale dneska z ní nic nezůstává. Takže možná, kdyby zůstal u té filosofie, tak mohl být tedy významnější, než je takhle.

Ale my proti tomuhle pouhému navázání Obrození na reformaci, to musíme protáhnout oběma směry. Zaprvé, i na ty obrozence – konkrétně na Palackého navazuje Masaryk. A ne jenom na Palackého, to je samozřejmě komplikovanější, ale tak ze stručnosti. A na Masaryka jeho žáci. Masaryk ovlivňuje ty žáky, takže prostě ten největší český nebo nejhlubší český filosof, když mám citovat Patočku, tak to je Emanuel Rádl. Vlastně celoživotně přemýšlí o pravdě, o pojetí pravdy, o té tématice, té velmi komplikované široké tématice, která je spjata s pravdou. A to všechno je spjata tedy s tím Husem a potom tou další reformací přes Palackého a tak dále.

Ale my musíme jít s tímto rozsahem ještě druhou stranou, protože to, co tito lidé – to jest jednak ten Petr Payne, jak uvidíme, a také Hus a kromě Husa to byla celá řada dalších: Rokycana, Jakoubek ze Stříbra a tak dále – ti všichni, a to lze doložit, literárně doložit, ti všichni to své pojetí spojují s konceptem, který čerpají z takzvaného *Třetího Ezdráše*. Což jest apokryfní *Ezdráš*. Toto, co máme v Bibli jako *Ezdráš* a *Nehemiáš*, tomu se kdysi říkalo *První Ezdráš* a *Druhý Ezdráš*. A pak jsou ještě dva další Ezdrášové apokryfní, třetí a čtvrtý. A toto se týká *Třetího Ezdráše* neboli prvního apokryfního. A ti všichni citují tyto apokryfní texty.

A to, že to pro nás je dnes apokryfní, to jest mimobiblické, není to v kánonu, nebylo to pojato do kánonu, není tak důležité si uvědomit, že kánon byl uzavřen velmi pozdě a že většina církevních otců řeckých i římských neměla o kánonu ani ponětí. Takže oni citují – to neplatí ovšem samozřejmě o scholastice, to už dávno potom, to už najdeme u Tomáše nebo u Ockhama třeba, tak ti už samozřejmě vědí, co je kánon a co ne. Nicméně ještě to není tak upevněno v našich myslích, takže Hus klidně, a nejenom on, ale jak

dokázal Bartoš, už koncem 14. století jich bylo jistě víc. A Bartoš na to narazil náhodou. Proto já se snažím při přednáškách pro historiky na to upozornit, až se dostanou někdy do archivů starých, někteří z nich budou s tím pracovat, že dneska v našem... je to jednak možnost technická a za druhé naším cílem je, pokud možno, všechny archivy středověké přepsat na diskety, přepsat na počítače, aby to bylo k dispozici. I když nemáme technické a finanční možnosti to všechno vydat v podobě knižní, tak aby pro zájemce to bylo aspoň na disketách. Třeba právě ta antická literatura řecká i latinská, ta už na disketách je, respektive na CD deskách.

Čili něco takového musíme udělat i s tímto. To znamená do Třeboně tedy teď jezdí badatelé nejenom proto, aby tam báдали, ale jsou tam také takové ty placené síly, samozřejmě dobře placené síly snad, až budeme mít peníze, které budou ovládat latinu natolik, že budou schopny přepsat na disketu to, co tam je v těch rukopisech. To není jednoduché, protože jak víte, psaní rukou je vždycky pomalé a oni si pomáhají takovým těsnopisem tím, že tam některá slova jsou tam jenom jako značky, prapísmena, že jsou tam zkracovány koncovky sloves a tak dále. To znamená, ten, kdo to přepisuje, musí dobře tu středověkou latinu znát. To se můžete naučit u Sousedíka, když tam se něco čte, tak on vám vždycky tohle řekne, jak je potřeba ty věci... To se budete učit to přepisování. A pak to bude senzace, pak to najdeme, když si řekneme „pravda“, tak tam najdeme, kdo všechno o tom mluvil a vyhodíme si tam, jestli citoval Ezdráše, to jest *Esr* nebo *Edr* podle různosti, jak to dělají, a vyhodí nám to ten počítač a my budeme... Jenže tuhle práci zatím nikdo neudělal.

Takže Bartoš, protože se zabývá... to je husitský badatel, takže on ani dobu předhusitskou, ani dobu potom, tu takzvanou barokní nebo protireformační, on ji nezná. Takže když se o ní vyjadřuje, tak se nesmí brát příliš vážně. Že já například mu nevěřím, že v té době po Bílé hoře, že toto téma úplně vymizelo z českého písemnictví. To by musel říct někdo, kdo je dobrou barokolog, odborník na barokní dobu, odborník na toto období po Bílé hoře. Já nevěřím, to je myšlenka tak atraktivní, že nevěřím, že by byla zcela zatlačena, že nějaký čas to mohlo být spojováno s tou reformací a s husitstvím, ale já si myslím, že někdo k tomu se musel vrátet.

Takže to je jiná věc, ale pokud jde o to, Bartoš hrabal se někde v Třeboni, v treboňském archivu a našel, že tam koncem 14. století, v devadesátých letech 14. století, to jest 1390 a něco, že tam prostě dva jakýsi mniši v postilách se tím dosti důkladně zabývají, tím *Třetím Ezdrášem*. Čili to bylo před Husem. To by zároveň vysvětlovalo, proč u Husa najdeme takovou zvláštní formu myšlenkové práce, že už to není pouhá citace, je to jakési variování, je to pokus o variace prostě na to a tak dále. Čili zřejmě už v Betlémě, najdeme to také v *Betlémských kázáních*, už v Betlémě lidé s tím byli, obyčejní lidé, kteří tam chodili, s tím byli nějak seznámeni. To nemohlo být jenom zásluhou Husovou, velmi pravděpodobně to téma atrahovalo české kazatele už v době předhusitské. To je otázka dalšího výzkumu.

No a to sahá samozřejmě k církevním otcům. Právě tohle místo, na které navazuje Hus a potom ta husitologická tradice, toto místo je nejcitovanější z toho *třetího Ezdráše* u církevních otců, a to jak řeckých, tak latinských.

No, tak já zařadím pro příště něco z toho *třetího Ezdráše*. Podíváme se na to, jak to tam je, a pak se podíváme, jak to zpracovává – přeskočíme nejdřív k tomu *Peynovi* a pak teprve k Husovi. Pokud se na to někdo chce připravit sám, tak z Husa doporučuji, aby si přečetl, prolistoval, tak jako zkusil, kde to tam je – potom tady se dozví kde, ale může si to zkusit předem – ze *Sto listů* Jana Husa. Vyšlo to v těch *Sloupech paměti* u Laichtra po válce. Tak tam je to na několika místech, tam mluví o pravdě velmi zajímavým způsobem. Potom na tohle, na toho *Peyna*, bych doporučil, abyste se podívali – kupodivu ta barbarství jsou prostě nevykořenitelná. Na konci roku 91 nebo na začátku 92 v Alpu dali do stoupy asi tři sta těchto brožurek. To by člověk brečel. I když mají vadu a byly neprodejné. Od padesátého šestého roku to tam vyšlo a potřebovali jsme osvobození, potřebovali jsme politickou revoluci, abychom to hodili do stoupy. To je česká povaha v intenci.

Takže já doufám, že to nějak aspoň ten text...